روزنامه فرهنگی، اجتماعی صبح ایران ■ صاحب امتیاز: سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران ■ مدیر مسئول: مهدی گیوه‌کی

سه‌شنبه ۲۵ بهمن ۱۴۰۱ | ۲۳ رجب ۱۴۴۴ | ۲۰ صفحه | سال بیست‌وسوم - شماره ۶۴۳۱ | Tuesday - Feb 14 , 2023

■ تهران، بلوار میرداماد، جنب مسجد الغدیر، شماره ۱۲۹ ■ تلفن: ۲۳۰۰۴۰۰۰-۰۲۱
■ دورنگار تحریریه: ۲۳۰۰۴۴۳۳ ■ سازمان توزیع: ۶۱۹۳۳۱۱۵ ■ کدپستی: ۱۹۱۱۶۱۸۴۱۳
■ امور مشترکین: ۶۱۹۳۳۱۱۵ ■ سازمان آگهی‌ها: ۴۹۱۰۵۰۰۰ ■ شماره پیامک: ۳۰۰۰۱۱۲۴۰
■ تلفن گویا: ۲۳۰۰۴۴۴۴ ■ چاپ: چاپخانه روزنامه جام جم
■ شاپا: ISSN1735-3637 ■ پایگاه اطلاع‌رسانی روزنامه: www.jamejamdaily.ir
■ پست الکترونیکی: info@jamejamdaily.ir

امروز در تاریخ

■ فتوای تاریخی امام خمینی (ره) علیه سلمان رشدی / ۱۳۶۷
■ زادروز همایون اسعدیان، کارگردان / ۱۳۳۷
■ زادروز علی زندوکیلی، خواننده / ۱۳۶۵

واحه

گفتم از دست که شد زار دل اهل نظر
زیر لب گفت که از دست دل‌آزاری ما
فروغی بسطامی

اوقات شرعی

اذان ظهر: ۱۲:۱۸	غروب آفتاب: ۱۷:۴۵
اذان مغرب: ۱۸:۰۳	نیمه‌شب شرعی: ۲۳:۳۶
اذان صبح (فردا): ۵:۲۷	طلوع خورشید (فردا): ۶:۵۲

پیشخوان

نشان سرخ دلیری

کتاب «نشان سرخ دلیری» داستان سرباز ۱۸ساله‌ای به اسم هنری فلمینگ را به تصویر می‌کشد که در جنگی بی‌نام و نشان، با گریز به جنگلی که نزدیک میدان نبرد است، جان سالم به در می‌برد. قهرمان داستان که به دلایل تاریخی جنگ را آرمانی از دست‌رفته می‌داند، اعتقاد دارد که وقوع این قبیل جنگ‌ها دیگر ناممکن است، زیرا انسان‌ها متمدن‌تر و ترسوتر شده‌اند. تعالیم دینی و اجتماعی نیز انسان‌ها را از این که مانند حیوانات درنده به جان هم بیفتند، منع می‌کنند. هنری شایعات بسیاری درباره جنگ شنیده اما حالا تمام شایعه‌هایی که شنیده است به حقیقت می‌پیوندد. او هنگام فرار به جنگل عده‌ای از نیروهای زخمی و آسیب‌دیده را می‌یابد و متوجه می‌شود گردانی که در آن مشغول به جنگ بوده، نبرد را پیروز شده است. احساس عذاب وجدان گرفته و به گردان خود برمی‌گردد. او در گردان هنگام درگیری با متصدی توپ جنگی، سرش زخمی می‌شود. زمانی که هنری فلمینگ به استراحتگاه سربازان برمی‌گردد، سایر سربازان فکر می‌کنند که زخم روی سرش به دلیل خراش گلوله‌ای است که در طول جنگ از آن استفاده شده. هنری در میان نیروهای دیگر به ناتوانی و ضعف شناخته می‌شود و افسر جنگ به‌راحتی او را «چاله‌کن» می‌نامد اما در ادامه داستان می‌بینید که با اراده‌ای مصمم به ایفای نقش تاریخی و قهرمانانه خود در این جنگ می‌پردازد و با ایثار خون نشان سرخ دلیری را دریافت کرده و بر سینه می‌آویزد! نویسنده این کتاب استیفن کرین، شاعر و نویسنده آمریکایی است که سعی کرده در این اثر شخصیت‌های ضعیف را با طبیعت خشن جنگ روبه‌رو کرده تا بتواند قدرت مقاومت آنها را در مقابل موانع بیازماید. کتاب «نشان سرخ دلیری» توسط انتشارات دادجو با ترجمه غفور آلبا در سال ۹۸ به فارسی منتشر شده است.

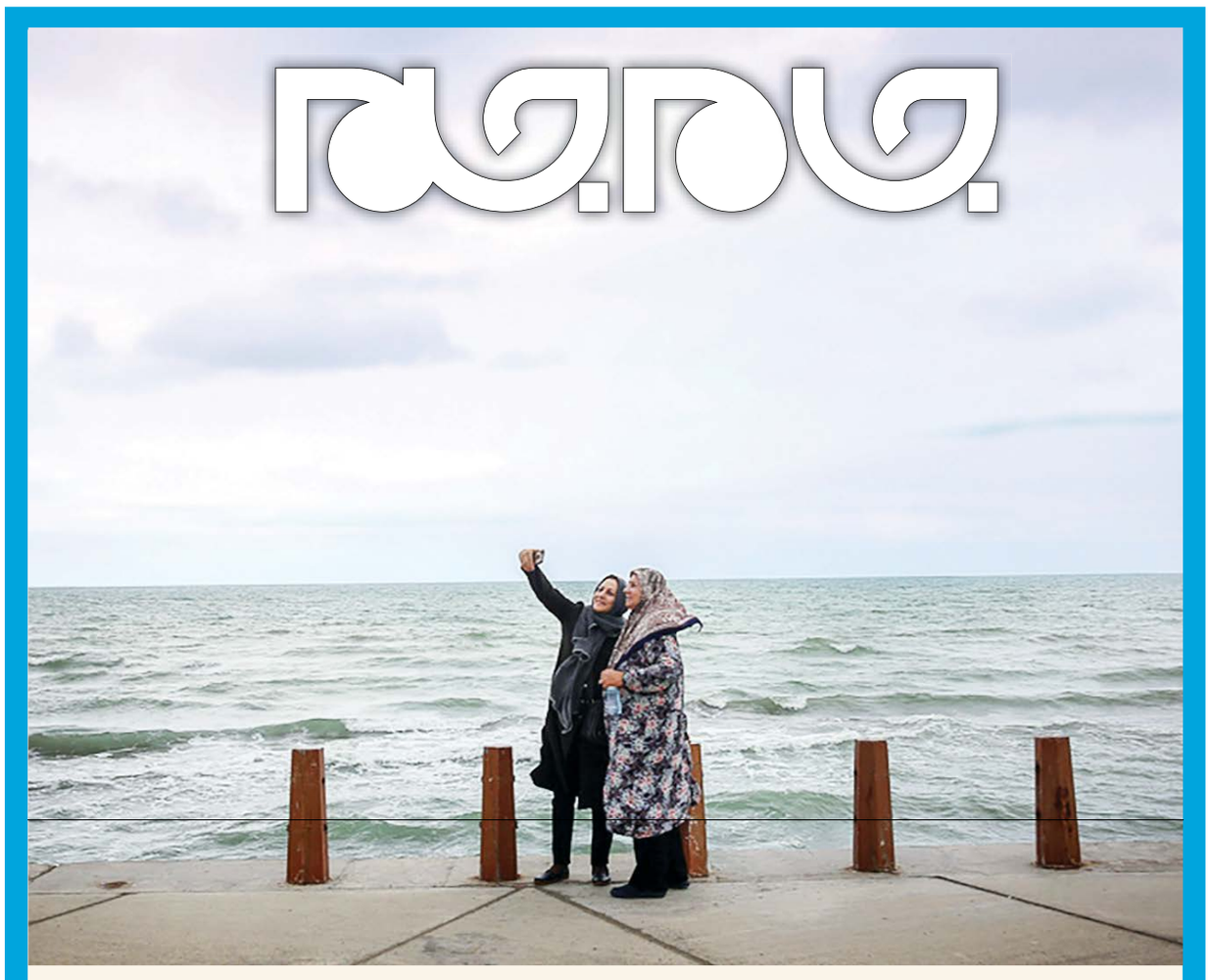

خزر، کوچک می‌شود

سطح تراز آب دریای خزر تا پایان قرن، ۱۸ متر کاهش می‌یابد

دریای خزر، بزرگ‌ترین دریاچه جهان، شمال کشور را به بهشتی زیبا تبدیل کرده و سالانه حجم زیادی مسافر و گردشگر را به خود جلب می‌کند. علاوه بر این، زیستگاه و مامن گونه‌های مختلف جانوری است که گل سرسبد آنها ماهیان خاویاری اهمیت خاصی به این دریا داده است. در اطراف وسعت ۶۰۰ هزار و ۳۸۴ کیلومتر مربعی این دریا کشورهای ایران، روسیه، جمهوری آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان واقع شده‌اند و از مواهب آن بهره‌مند می‌شوند. حالا اما پیش‌بینی شده که تراز آب دریای خزر تا پایان قرن تا ۱۸ متر پایین می‌رود. البته با نگاهی به تاریخ می‌توان دید که کاهش و افزایش تراز آب دریای خزر در طول تاریخ همواره وجود داشته است.

چندی پیش هم رئیس سازمان نقشه‌برداری کشور اعلام کرده بود که بر اساس رصد ایستگاه‌های پایش سطح تراز دریا، تراز آب دریای خزر در مدت ۱۵ سال گذشته بیش از دو متر کاهش یافته است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد سطح تراز آب دریای خزر با سرعت بسیار زیاد در حال کاهش است به طوری که بررسی‌های اولیه نشان داده که سال ۲۰۲۲ نسبت به ۲۰۲۱ نزدیک به ۲۵ سانتی‌متر سطح تراز آب خزر کاهش داشته که رقم بسیار بالایی بوده و برای خزر بی‌سابقه است. نکته دیگر این است که در دیماه امسال سطح تراز آب دریای خزر به منهای ۲۹ رسیده که این تقریبا معادل ترازی است که خزر در سال ۱۳۵۷ به ثبت رسانده و این نشان می‌دهد که دوباره کاهش سطح تراز آب خزر با آن سرعت فزاینده در حال تکرارشدن است.

در واقع حدود ۴۴ سال پیش تراز آب خزر به منهای ۲۹ رسید و اکنون هم در حال رسیدن به همان تراز است و روند گرمایش زمین نیز در حال سرعت‌دادن به این روند است. اما مساله خطرناک‌تر و نگران‌کننده‌تر پیش‌بینی‌ها درباره کاهش تراز آب دریای خزر در پایان قرن حاضر است، در واقع بر اساس آخرین پیش‌بینی دانشمندان امریکایی و روسی که با مدل‌های محاسباتی بر روی تاثیر گرمایش زمین انجام دادند برآورد کردند که سطح تراز آب دریای خزر در پایان قرن حاضر بین ۹ تا ۱۸ متر کاهش خواهد یافت. درواقع با مدل‌های محاسباتی که روی تغییر اقلیم انجام دادند به این پیش‌بینی رسیدند که اگر این اتفاق بیفتد خزر به شرایطی برمی‌گردد که ۱۵۰۰ سال قبل در پسروی دربند اتفاق افتاد و آن زمان سطح تراز آب دریای خزر به منهای ۳۷ متر پایین‌تر از سطح تراز آب اقیانوس‌ها رسید. بنابراین به نظر می‌رسد تاریخ خزر دوباره در حال تکرارشدن است. کاهش ریزش‌های جوی، کاهش دبی رودخانه ولگا، یخ‌بستن سطح آب خزر در بخش‌های شمالی برخی دلایل کاهش سطح تراز آب دریای خزر است، در واقع زمانی که آب بخش شمالی به علت برودت هوا یخ می‌بندد، یخبندان دیگر اجازه نمی‌دهد آبی به بخش جنوبی برسد. برای همین سطح تراز کاهش می‌یابد اما زمانی که یخ‌ها آب می‌شود دوباره سطح تراز افزایش می‌یابد که این همان نوسانات فصلی خزر است.

همایون خوشروان، مدیر سابق مرکز ملی مطالعات و تحقیقات دریای خزر می‌گوید: این که گفته بودند روس‌ها روی ولگا سد زدند و اجازه نمی‌دهند آب وارد ولگا و بعد خزر شود پایه و اساس ندارد، چون اگر این کار را بکنند بیشترین ضرر به خودشان برمی‌گردد زیرا بخش شمالی خزر عمق بسیار کمی دارد و اگر آنها مانع رسیدن آب به خزر شوند بیشترین ضرر از عقب‌نشینی خزر متوجه آنها می‌شود،

بنابراین این کاهش سطح طبیعی است، در واقع حوضه آبخیز رودخانه ولگا در منطقه‌ای بسیار خشک قرار گرفته و اگر رطوبت به اندازه کافی به آن نرسد و بارندگی‌ها کاهش یابد، دبی رودخانه ولگا هم کاهش می‌یابد که معمولا در مواقع پسروی این اتفاق می‌افتد که الان دوباره در حال تکرارشدن است. به اعتقاد او، این پسروی‌ها و پیشروی‌ها رفتار طبیعی خزر است که البته اکنون به علت گرمایش زمین تشدید شده است، بنابراین هیچ راهکاری ندارد. فقط باید استراتژی سازگاری با کاهش سطح تراز آب خزر داشته باشیم.

حکمت

امام جواد (ع)

عزت مؤمن در بی‌نیازی از مردم است، یعنی خود را نیازمند خدا بداند.

بحارالانوار

نکته روز

معجزه «عشق»

پژوهشگران می‌گویند عشق، ساختار مغز شما را تعیین می‌کند

آیسا اسدی
روزنامه‌نگار

شاعران و نویسندگان ادعا می‌کنند که عشق در قلب ما زندگی می‌کند. اگر چه درست است که عاشق بودن می‌تواند نحوه عملکرد قلب ما را تغییر دهد و حتی به سالم ماندن آن کمک کند، اما وقتی کسی را دوست داریم، بیشتر اتفاقات و تغییر و تحولات در مغزمان اتفاق می‌افتد یا حداقل از آنجا شروع می‌شود. البته این یک تاثیر دوطرفه است به این معنی که همان طور که مغز نحوه دوست‌داشتن شما را کنترل می‌کند به همان اندازه از احساسات عاطفی تاثیر گرفته و تغییراتی در آن شکل می‌گیرد.

به عنوان مثال، دانشمندان علوم اعصاب که بر روی ابعاد مختلف عشق مانند جاذبه، محبت و دلبستگی مطالعه می‌کنند، دریافته‌اند که هورمون‌های خاصی که توسط هیپوتالاموس مغز و غده هیپوفیز کنترل یا تولید می‌شود، نقش عمده‌ای در ایجاد تجارب ذهنی از جذبیت و ارتباط عاطفی دارد؛ و در نهایت سبب پیوند عمیق عاطفی می‌شود. همچنین اکسی‌توسین و وازوپرسین که توسط مغز تنظیم می‌شوند به احساس محبت و دلبستگی کمک می‌کنند. این اکتشافات به فرهنگ عامه نیز راه یافته است و اکسی‌توسین امروزه به طور معمول «هورمون عشق» نامیده می‌شود.

بنابراین کاملا واضح است که مغز از طریق عمل هیپوتالاموس و هیپوفیز بر تجربه عشق تاثیر می‌گذارد. اما آیا برعکس آن نیز صادق است؟ آیا عشق واقعا می‌تواند مغز ما را تغییر دهد؟

عشق مغز را تغییر می‌دهد: تحقیقات گروهی از پژوهشگران چینی در خارج از چین نشان می‌دهد که پاسخ «بله» است و احساسات عشق نه‌تنها بر مغز ما تاثیر می‌گذارد، بلکه تغییرات طولانی‌مدتی در معماری عملکردی آن ایجاد می‌کند.

دکتر هونگ‌وِن سونگ و همکارانش از fMRI (تصویربرداری رزونانس مغناطیسی عملکردی که فعالیت عصبی و متابولیک همزمان در مناطق مختلف مغز را نشان می‌دهد) برای مطالعه سه گروه استفاده کردند: آنهایی که در حال حاضر شدیدا عاشق هستند (گروه عشاق)، گروهی که به تازگی عشق‌شان پایان یافته و تنها شده‌اند (پایان‌یافته‌ها) و گروهی که ادعا می‌کردند هرگز عاشق نبوده‌اند (گروه مجردها).

محققان بر دو بعد معماری عملکردی (نمودار فیزیولوژیکی جمعیت‌های مختلف نورون)، اتصال عملکردی و همگنی منطقه‌ای تمرکز کردند. در مطالعه سونگ و همکاران، تفاوت‌های مشخصی در اتصال عملکردی و همگنی منطقه‌ای در بین سه گروه مشاهده شد:

همگنی منطقه‌ای قشر کمربندی قدامی چپ (ACC)، ناحیه‌ای که اعتقاد بر این است که در تنظیم احساسات نقش دارد، در گروه عشاق بیشتر از دو گروه دیگر بود. همگنی منطقه‌ای در ACC سمت چپ افراد گروه عشاق با افزایش مدت زمان عاشقی افزایش یافت، در حالی که در گروه پایان‌یافته‌ها، همگنی ACC سمت چپ با افزایش مدت زمانی پس از جدایی دردناک افزایش یافت. اتصال عملکردی بین مناطق مختلف شبکه موسوم به «انگیزه-پاداش» و شبکه «شناخت اجتماعی» در گروه عشاق بیشتر از دو گروه دیگر بود.

در مجموع، این یافته‌ها نشان می‌دهد که عاشق بودن به معنای واقعی کلمه به مغز شما کمک می‌کند «خود را کنار هم نگه دارد» در حالی که مجردبودن یا عاشق‌بودن تاثیر معکوس دارد.

شاید پیش از تحقیقات سونگ و همکارانش هم ما این یافته‌ها را ناخودآگاه می‌دانستیم و مشاهده می‌کردیم که وقتی عاشق هستیم، احساس می‌کنیم به نوعی «کامل» هستیم یا کامل شده‌ایم، اما وقتی یک رابطه عاشقانه به پایان می‌رسد، در هم شکسته یا از هم می‌پاشیم.

پرسه

افول انسانی در رخدادی طبیعی

ماجرای زلزله در کرانه مدیترانه هفته گذشته همچنان ادامه دارد، در این میان آنچه بیش از حتی خود زلزله تلخ‌تر به نظر می‌رسد نحوه کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان در منطقه سوریه است، زلزله‌زدگانی که حتی در میانه یک فاجعه انسانی و رخدادی طبیعی هم با تبعیض‌های آشکاری روبه‌رو هستند. همین چند روز پیش بود که فرمانده عملیات الانبار بسیج مردمی عراق از مانع‌تراشی نیروهای آمریکایی در کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان سوریه خبر داده بود! آمریکایی‌ها یک سوی ماجرای چالش مردم زلزله‌زده سوریه است چراکه از سوی دیگر هم سازمان ملل از سنگ‌اندازی گروه تروریستی جبهه‌النصره در مسیر امدادرسانی به زلزله‌زدگان شمال سوریه خبر داده است! مردمی مصیبت‌زده در منگنه میان آمریکایی‌ها و تروریست‌ها چشم‌انتظار کمک هستند.

کیوآرکد را اسکن کنید

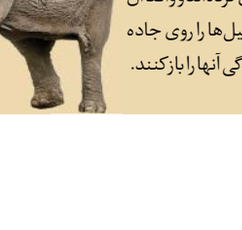

دریاچه ارومیه کوچک‌تر شد

دریاچه ارومیه یک حسرت آشکار برای جامعه ایرانی در زمینه محیط‌زیست است، یک ویترین عیان از ناکارآمدی دولت تدبیر و امید که به نابودی نگین فیروزه‌ای ایران انجامید. یک نمونه از خرواری نابودی محیط‌زیست. هر روز هم خبری از این دریاچه می‌آید که امیدمان را نسبت به احیای کامل آن کمتر می‌کند. تازه‌ترین آن مربوط به گفته‌های مدیرکل دفتر حفاظت و احیای تالاب‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست است. او اعلام کرده «مساحت دریاچه ارومیه بیش از ۱۰۰۰ کیلومترمربع کاهش داشته است.»

آن طور که آرزو اشرفی‌زاده گفته بارش‌های حوضه‌های آبریز دریاچه ارومیه نیز با کاهش حدود ۴۷ میلی‌متری مواجه است.

کیوآرکد را اسکن کنید

نگاه

ما آدم‌های مجازی

سبک زندگی جامعه ایرانی حالا حدود ۱۰ سال است که با یک دگردیسی عجیبی همراه بوده است. گسترش شبکه نفوذ اینترنت در ایران همراه با اقبال بسیار نسبت به شبکه‌های اجتماعی دیگر تلفن همراه را به نوعی به جزئی جدایی‌ناپذیر از سبک زندگی ما تبدیل کرده است. آنچه آمارهای مربوط به الگوی مصرف فرهنگی ایران هم نشان می‌دهد میزان ساعات فراغت ایرانی‌ها در فضای مجازی هم گسترده‌تر شده است. شاید اولین پیامد این نوع سبک زندگی از دست‌دادن دیدارهای حقیقی و گفت‌وگو با اقوام و دوستان است. قاب عکس امروز مجید آزاد این موضوع را بی‌نیاز از هر نوع توضیحی می‌کند. وجود تعدادی از گوشی تلفن همراه روی میز یک دیدار معمولی خانوادگی!

چهارراه

هوش حیات وحش

نگاهی به باهوش‌ترین حیواناتی که در جهان وجود دارند

هر یک از جانداران این کره خاکی دارای توانایی‌های منحصر به فردی هستند که آنها را از سایر گونه‌ها متمایز می‌کند. برخی از این توانمندی‌ها آنچنان عجیب است که سبب شگفتی باهوش‌ترین گونه یعنی انسان‌ها می‌شود. باید توجه داشت که بسیاری از این توانمندی‌ها برخاسته از طبیعت این جانداران است و به صورت ژنتیکی از نسلی به نسل بعدی منتقل می‌شود. اما برخی دیگر از توانمندی‌ها به هوش هیجانی و قدرت مغز آنها مرتبط است. به عنوان مثال همه ما می‌دانیم که سگ‌ها چقدر باهوش هستند. سگ‌ها علاوه بر خدمات‌رسانی به افرادی که دارای انواع چالش‌های فیزیکی و عاطفی هستند، می‌توانند برای تشخیص مواد مخدر، مواد منفجره و حتی سرطان آموزش ببینند. از دیگر حیواناتی که به دلیل هوش و ذکاوت خود مورد توجه قرار گرفته‌اند، می‌توان به خوک و اختاپوس اشاره کرد. شامپانزه‌ها که تقریبا در ۹۹ درصد از DNA با ما مشترک هستند، نزدیک‌ترین گونه زنده به انسان‌ها هستند. اگرچه ما مغزهای بزرگ‌تری داریم، اما مغز شامپانزه و انسان از نظر ساختار و عملکرد مشابه هم هستند. شامپانزه‌ها می‌توانند درگیر افکار انتزاعی و منطقی باشند. استفاده شامپانزه از ابزار گسترده و پیشرفته است. آنها از چوب و علف برای حفاری موریانه‌ها استفاده می‌کنند و در صورت تهدید، سنگ‌ها و شاخه‌ها را پرتاب می‌کنند. شامپانزه‌ها در برخی احساسات مشابه انسان‌ها هستند که شامل شادی، شفقت، همدلی، غم و اضطراب است. آنها همچنین می‌توانند مهارت‌های حل مساله پیشرفته، مانند عبور از جاده در صورت ایمن‌بودن، فرار از تله‌های سیمی و یورش به محصولات از مزارع را داشته باشند. در اینجا به چهار حیوان دیگر که جزو باهوش‌ترین حیوانات جهان به حساب می‌آیند، پرداخته می‌شود:

کلاغ

مغز کلاغ‌ها ممکن است کوچک باشد، اما بسیار قدرتمند است. مغز کلاغ نورون‌های بسیار فشرده‌ای دارد که به طور موثر عمل می‌کنند. در حالی که ارزیابی و پردازش مشکلات معمولا در قشر مغز رخ می‌دهد، اما در مورد کلاغ‌ها کمی متفاوت است. آنها قشر مغز ندارند، بنابراین تفکر آنها در پالیوم اتفاق می‌افتد؛ لایه ضخیم ماده خاکستری که سطح بالایی مخ را می‌پوشاند. کلاغ‌ها توانایی استفاده از چوب را به عنوان نیزه و ابزار قلاب‌دار برای حفاری حشرات نشان داده‌اند. هوش آنها به تفکرات عالی مانند برنامه‌ریزی گسترش می‌یابد. وقتی غذا دارند، اگر فکر کنند توسط حیوان دیگری تحت نظر هستند وانمود می‌کنند که آن را پنهان کرده‌اند و واقعا آن را در پرهای خود پنهان می‌کنند. آنها آجیل‌ها را روی جاده می‌ریزند تا ماشین‌ها در حین رانندگی آنها را بازکنند.

فیل

استفاده از ابزارها نشانگر هوش در میان حیوانات است و فیل‌ها کاربران ابزارهای پیچیده هستند. استفاده آنها از شاخه‌ها برای اهداف مختلف، چشمگیر است که شامل خاراندن پشت، استفاده به عنوان سلاح در هنگام تهدید و از بین‌بردن حشرات می‌شود. آنها همچنین برای مدت طولانی شاخه‌ها را حمل می‌کنند تا بعدا در صورت نیاز از آنها استفاده کنند. فیل‌ها از تمام حواس پنجگانه برای تعامل با یکدیگر استفاده می‌کنند. فیل‌ها که به خاطر حافظه باورنکردنی‌شان شناخته می‌شوند، خانواده، دوستان و دشمنان را برای سال‌ها به یاد می‌آورند و می‌توانند منابع آب و غذا را برای مدت طولانی به خاطر بسپارند. فیل‌ها تفکر پیشرفته‌ای در رابطه با درک زبان انسان دارند و می‌توانند بین زبان‌های مختلف تمایز قائل شوند، صدای زن و مرد را دریابند و زبان تهدید را تشخیص دهند.

موش

موش‌ها قادر به تصمیم‌گیری بر اساس اطلاعات و آگاهی از یک موقعیت خاص هستند. آنها همچنین از فرآیندهای ذهنی خود آگاه هستند، مفهومی پیشرفته که به عنوان فراشناخت شناخته می‌شود. محققان نشان دادند که موش‌ها اغلب وقتی جواب را نمی‌دانستند از انجام آزمایش امتناع می‌کردند. همچنین می‌توان آنها را آموزش داد تا به نام خود پاسخ دهند، در پیچ و خم مسابقه دهند، دراز بکشند، غلت بزنند و موارد دیگر. موش‌ها حیواناتی بسیار اجتماعی هستند که به خوبی به مهربانی صاحبان‌شان پاسخ می‌دهند. اما آنها همچنین به همراهی موش‌های دیگر نیاز دارند و با استفاده از صداهای با فرکانس بالا با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. در حالی که برای انسان قابل شنیدن نیست، موش‌های دیگر پاسخ می‌دهند. موش‌ها نسبت به یکدیگر احساس همدلی قوی نشان می‌دهند.

دلفین

نسبت مغز به بدن دلفین‌ها بعد از انسان در رتبه دوم قرار دارد. ردیاب آوایی، آنها را قادر می‌سازد تا از پژواک برای برقراری ارتباط با یکدیگر از طریق صداهایی به نام تریل، جیغ و سوت استفاده کنند. یکی دیگر از عملکردهای پژواک، توانایی جهت‌یابی و شکار، حتی در آب تاریک است. نیروی دریایی آمریکا به دلیل توانایی‌های خارق‌العاده دلفین‌ها در مکان‌یابی در زیر آب، از آنها برای جست‌وجوی مین‌ها و اتصال مواد منفجره یا دستگاه‌های شنود به کشتی‌های دشمن استفاده می‌کند که البته فعالان حقوق حیوانات با این عمل مخالف هستند. راه‌های دیگر نشان‌دادن هوش آنها از طریق بازی‌های پیچیده، استفاده از ابزار، شکار مشارکتی، خودآگاهی و مشارکت آنها در شبکه‌های اجتماعی پیچیده است. دلفین‌ها ظرفیت حافظه‌ای برای به خاطرسپردن و شناسایی یکدیگر را به مدت ۲۰ سال دارند.